

conclude, based on retrospective information and existing patterns.

The possibilities and limitations of the ability of the gravity model to adequately describe the processes that are modeling are investigated. The range of problem issues that have to be considered in the construction and evaluation of the gravity model is determined

The paper presents the results of practical testing gravity model to measure the efficiency of Ukraine's foreign trade with the countries of the Customs Union (CU). The basic assumption of the model is that the bilateral interaction of the national economies is a value directly proportional to the objects' significance (the value of gross domestic product) and inversely proportional to the distance between them. Thus, the intensity (volume) of trade between countries is directly proportional to the size of the economies and inversely proportional to the transportation cost that are depended on the distance between countries.

Based on the results of evaluation it was determined that an increase in Ukraine's GDP by 1% result in increase in trade turnover between Ukraine and the CU by 7.94%, increase in the total CU's GDP by 1% leads to trade turnover increase by 9.27%, the increase in the distance between countries by 1% leads to decrease in bilateral trade by 4.32%. Thus, the bilateral trade is more flexible to the dynamics of CU's GDP growth.

Key words: *model, modeling, gravity model, trade flows, international trade cooperation, efficiency of foreign trade, integration.*

УДК 332.14.(477)(045)

Т. І. Ніколенко

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

У статті проведено дослідження регіональних інноваційних процесів. Визначено, що регіональна інноваційна стратегія, що базується на принципах використання національного потенціалу у сфері науки, техніки й виробництва і враховує сучасні інтернаціональні тенденції розвитку. Для визначення ймовірнісних сценаріїв досягнення макроекономічної ефективності регіонального інноваційно-інвестиційного процесу запропоновано системно-динамічну модель інноваційних процесів та визначено, що найбільший ефект від впровадження інновацій у регіоні досягається виключно за умов комплексності, тобто поєднанні та одночасної реалізації всіх напрямів інноваційного розвитку регіону.

Ключові слова: *інновації, інвестиційна політика, інвестиційно-інноваційний розвиток, регіон, інноваційний процес, інноваційна стратегія.*

Актуальність проблеми.

У контексті світових науково-технічних та економічних процесів і сучасної стабілізації українського суспільства й економіки формування національної інноваційної стратегії набуває високої значущості. З огляду на те, що в Україні до сьогодні не проводилося цілеспрямованої державної науково-технічної політики, а радянський досвід регулювання цієї сфери втратив актуальність, перед державою стоїть найважливіше завдання – формування в рамках комплексної науково-технічної стратегії, інноваційних пріоритетів розвитку регіонів країни, які відповідають сучасним потребам суспільства й економіки, сучасному етапу НТП, а також світовим інноваційним пріоритетам.

Аналіз основних наукових досліджень.

Вагомий вклад у дослідження питань інновацій та інноваційно-інвестиційної діяльності внесли провідні вітчизняні вчені О. Амоша, В. Амітан, Л. Антонюк, В. Василенко, А. Гальчинський, В. Геєць, С. Кацура, М. Кондратьєв, О. Лапко, Т. Медведкін, Б. Патон, А. Поручник, І. Пригожин, Н. Резнікова, В. Савчук, Н. Стукало,

Ю.Чентуков, Д. Черваньов, В. Шматько, а також зарубіжні вчені-класики інноваційної теорії П. Друкер, А. Кляйхнехт, М. Портер, К. Фрімен, Дж. Хендерсон, Т. Хіросі, Й. Шумпетер та ін.

Метою статті є визначення основних напрямків формування технологічних та інноваційних пріоритетів розвитку регіонів України та дослідити особливості регулювання регіональних інноваційних процесів.

Викладення основного матеріалу досліджень.

Дослідження регіональних інноваційних процесів як складової економічного зростання та активізації зовнішньоекономічної діяльності зумовлене тим, що подальший економічний розвиток регіонів нашої країни можливий лише на засадах інноваційності. Це передбачає врахування не тільки новітніх досягнень науково-технічного прогресу, підвищення наукового та технологічного рівня регіонів, що є одним із ключових факторів успіху, а й розроблення та застосування низки нових інституціональних, організаційних, соціальних, культурних форм суспільного розвитку [5].

Вивчення практики стимулювання, заохочення та підтримання інновацій у регіонах країни дає змогу стверджувати, що високий рівень інноваційності вимагає стратегічного бачення, скоординованої діяльності урядів та суб'єктів господарювання. Регіони повинні використовувати досвід економічно розвинених країн у напрямку реалізації інноваційної політики та бути експортерами, а не імпортерами інновацій.

Всебічно вивірена регіональна інноваційна стратегія, що базується на принципах використання національного потенціалу у сфері науки, техніки й виробництва і враховує сучасні інтернаціональні тенденції розвитку світового співтовариства, особливості сучасного етапу НТП, державні інтереси й вимоги національної безпеки, повинна стати основою швидкого інтенсивного зростання регіонів та економіки в цілому.

Така стратегія повинна стосуватися всіх видів науково-технічної діяльності: фундаментальних, прикладних досліджень, науково-технічних розробок. Всі ці види, розрізняючись імовірністю одержання позитивного результату (5-10% у фундаментальних дослідженнях, до 80% - у прикладних) і часовим періодом між виникненням ідеї і її реалізацією в конкретних розробках, дають значний ефект.

Слід також зазначити, що найбільша конкурентоспроможність економіки досягається в тих регіонах, де всі гілки влади, навчальні заклади, промисловість і громадянське суспільство працюють у взаємодії один з одним.

Будова законодавчого інноваційного механізму має відмінності не тільки в різних країнах світу, але й в окремих регіонах будь-якої країни. Це пов'язано, насамперед, із конкретною циклічною фазою розвитку, яка детермінує стан і ступінь ефективності функціонування законодавчого інноваційного механізму тієї або іншої територіальної суспільної системи. Якщо така система перебуває у стані кризи, то законодавчий інноваційний механізм є, як правило, деформованим та дезорганізованим. Деформація та дезорганізація є властивістю територіальних суспільних систем, яка проявляється впродовж їхнього розвитку на початкових фазах циклу і характеризується такими явищами, як диспропорції, нестабільність, нерівномірність та перервність розвитку. У такі періоди в законодавчому інноваційному механізмі можуть бути навіть відсутні важливі ланки (регламентація зв'язків із зовнішнім середовищем або законодавча неврегульованість щодо найпростіших інновацій).

Необхідно чітко усвідомити, що лише науково-технічний прогрес може радикально оздоровити економічну ситуацію в регіонах країни. Але власне прогрес, у свою чергу, повинен стати більш цілеспрямованим і гнучким, набути чіткої орієнтації на створення такого типу нововведень, який забезпечує сталий розвиток та умови для його тривалої підтримки. Це означає, що державну, регіональну й місцеву науково-технічну політику треба спрямовувати на відбір таких інновацій, які здатні суттєво впливати на комплексне вирішення економічних, соціальних і екологічних проблем.

Державна регіональна інноваційна політика спрямована на створення сприятливого економічного клімату для здійснення інноваційних процесів в регіонах і є сполучною ланкою між сферою академічної науки й завданнями виробництва. Вона покликана «забезпечити соціально-економічні, організаційні, правові умови для формування й ефективного використання науково-технічного потенціалу з метою освоєння світового ринку товарів і послуг».

Ця політика повинна забезпечувати розвиток науково-технічного потенціалу, формування сучасних технологічних укладів у галузях економіки, витіснення застарілих укладів і підвищення регіональної конкурентоспроможності. Сучасна регіональна інвестиційно-інноваційна політика України, що створює внутрішні умови для здійснення діяльності у сфері науки й техніки для національних та іноземних суб'єктів, об'єднання їх зусиль для вирішення спільних завдань, включає наступні напрямки:

1. Формування регіональної науково-технічної стратегії України.

2. Формування суті, змісту й напрямків науково-технічної політики. Законодавчі основи реалізації цього напрямку відбито в Законі України «Про основи державної політики у сфері науки й науково-технічної діяльності», що визначає механізми й напрямки державного впливу на сферу науки й техніки, в Законі України «Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій», Указі Президента «Про негайні заходи для виведення із кризового стану науково-технічної сфери України й створення реальних умов для переходу економіки на інноваційну модель», Постанові Верховної Ради України «Про стан фінансування науково-технічної сфери в країні» тощо.

3. Розробка і формування системи регіональних пріоритетних напрямків розвитку науки, техніки, інновацій. На основі Конституції України, Закону України «Про науку й науково-технічну діяльність», Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного й соціального розвитку України» та ін. Кабінетом Міністрів кожні п'ять років розробляється перелік пріоритетних напрямків розвитку науки, техніки, інновацій (Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки й техніки», Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»), які є основним елементом державної науково-технічної політики, що визначає її основні напрямки. [3]

4. Реалізація державних заходів, спрямованих на підвищення ролі регіонів у реалізації державної науково-технічної політики. Їх компетенція в зазначеній сфері визначена Законом України «Про наукову й науково-технічну діяльність».

Для підвищення ефективності функціонування регіональних науково-технічних сфер розробляються спеціальні заходи. Так, для активізації науково-технічної діяльності в Донецькому регіоні прийнято Указ Президента «Про заходи щодо стимулювання науково-технічного розвитку Донецького регіону».

5. Формування умов забезпечення охорони інтелектуальної власності й захисту інформаційної сфери.

Основу правового поля з питань охорони інтелектуальної власності становлять: Закон України «Про охорону прав на винаходи й корисні моделі», Закон України «Про охорону прав на промислові зразки», Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», Закон України «Про охорону прав на вказівку походження товарів», Закон України «Про авторське право й суміжні права», Указ Президента України «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності» та інші документи.

6. Надання регіональної підтримки різного роду науково-технічним й інноваційним структурам. Така підтримка здійснюється відповідно до Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків», Розпорядження Президента «Питання створення технопарків та інноваційних структур інших типів», Постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Положення про порядок створення й функціонування технопарків й інноваційних структур інших типів», Закону України «Про

спеціальний режим інвестиційної й інноваційної діяльності технологічних парків «Напівпровідникові технології й матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка», «Інститут електрозварювання імені Є.О. Патона», «Інститут монокристалів», «Вуглемаш» та ін.

7. Розробка й реалізація заходів щодо створення умов функціонування регіональної інноваційної сфери. Правові основи з питань регіональної інноваційної діяльності становлять наступні законодавчі акти: Закон України «Про інноваційну діяльність», Укази Президента України «Про негайні заходи для виходу із кризового стану науково-технічної сфери України й створенню реальних умов для переходу економіки на інноваційну модель розвитку», «Про деякі питання інноваційного інвестування, що мають стратегічне значення для економіки й безпеки держави» та інші документи. [2]

На сучасному етапі науково-технічна сфера проходить четвертий етап свого становлення в рамках незалежної держави, що характеризується ослабленням негативних тенденцій. У той же час, для подальшої стабілізації й розвитку української науки й техніки потрібним є вироблення державної регіональної стратегії, що дозволяє найбільш ефективно використовувати національні й зовнішні фактори.

Таким чином, для досягнення успіхів на шляху формування регіональної інноваційної стратегії України необхідним є виконання наступних умов:

- усвідомлення переваг інноваційної моделі економічного розвитку, розвиток систем «знання – виробництво – знання» (знання – нове або доповнене новими ідеями знання, отримане шляхом апробації в реальних умовах);
- формування нового світогляду, розвиток інноваційної культури на всіх рівнях управління (як на рівні нації, кожного індивіда, так і на рівні персоналу підприємств);
- захист вітчизняного виробника і впровадження принципово нової практики до визначення суті «українського продукту», «української технології»;
- удосконалення нормативно-правової бази, що регулює здійснення регіональної інноваційно-інвестиційної діяльності;
- стратегічний підхід до планування методів досягнення проектних показників на макро- і мікрорівні, визначення конкретних часових проміжків.

Формування та впровадження стратегії інноваційного розвитку регіонів також зумовлюється рядом факторів:

- низькою ефективністю реалізації розроблених стратегій їх соціально-економічного розвитку,
- неефективністю використання наявних ресурсів територій, а також інтелектуального капіталу;
- поглибленням диспропорцій регіонального розвитку. [4]

На сучасному етапі економічне зростання можливе лише в умовах інноваційних перетворень. Стратегія інноваційного розвитку регіонів за своєю сутністю є стратегією мезорівня, будучи своєрідною сполучною ланкою між макроекономічною стратегією на регіональному рівні і державною політикою розвитку регіонів.

Отже, перехід до інноваційного типу розвитку та утвердження економіки знань у розрізі реалізації реформ поступового виходу з кризи (політичної, фінансової, економічної) є закономірним. Такий курс лише сприятиме утвердженню національного інтелектуального потенціалу на гідному рівні та отриманню стартових умов для якісного нового розвитку регіонів України у соціально-економічному аспекті.

Економіка знань в межах даного загальносвітового процесу повинна стати своєрідним ядром економічної системи, оптимізуючи всі економічні процеси, а також підвищуючи ефективність національної системи господарювання. Саме так можна визначити новий вектор господарської динаміки. При цьому важливим питанням в умовах економічної і політичної ситуації, що склалася, є питання про творчу спрямованість економіки знань. Це об'єктивізує думку про розширене відтворення саме новітніх інтелектуальних знань і про виділення інтелектуального капіталу як визначального

чинника в розвитку економіки України.

Для визначення ймовірнісних сценаріїв досягнення макроекономічної ефективності регіонального інноваційно-інвестиційного процесу у роботі запропоновано системно-динамічну модель, для реалізації якої обрано середовище імітаційного моделювання Vensim.PLE, що ґрунтується на системно-динамічній парадигмі Дж. Форрестера.

Рекомендується розробка індивідуальної моделі інноваційних процесів, оскільки неможливо створити універсальну модель, що враховує всі особливості. Основні перспективи, які можуть очікувати регіон в результаті проведеної інноваційної діяльності можна звести до таких основних факторів:

- збільшення зайнятості населення в регіоні;
- зростання доходів населення регіону, зниження кордону бідності;
- збільшення додаткових надходжень до місцевих бюджетів, соціальних фондів.

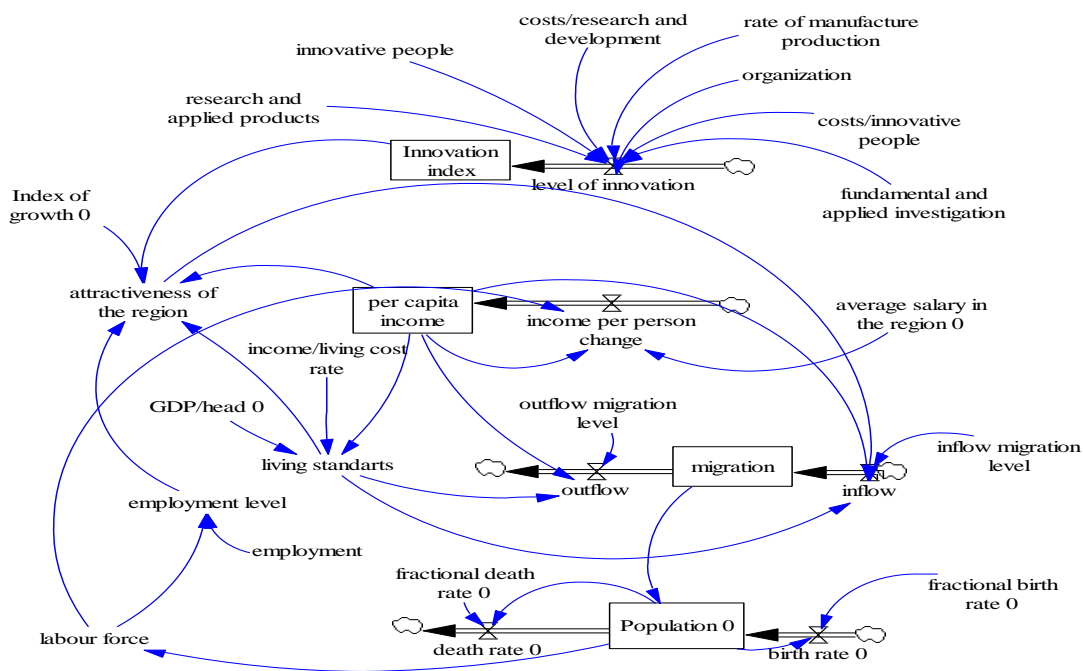

Рис. 1. Діаграма потоків моделі інноваційних процесів в економіці регіонів країни (привабливість регіонів).

Одним з основних блоків моделі інноваційних процесів у регіоні є привабливість регіону. (рис. 1) Слід зазначити, що на привабливість регіону впливають:

- грошовий дохід на душу населення (Per capita income);
- рівень життя населення, життєві стандарти (Living standarts);
- рівень зайнятості населення (Employment level);
- операційний прибуток (Index of growth);
- індекс інноваційної активності (Innovation index).

Саме привабливість регіону дозволяє залучати додаткову робочу силу та інвестиції в регіон. Крім того, на регіональну привабливість Донецького регіону і країни в цілому роблять негативний вплив:

- неконкурентна середа для інвесторів та підприємств-одержувачів інвестицій;
- високі ставки оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності в регіоні;
- ставки по банківських кредитах;
- високий рівень ризику по пропонованих до реалізації в регіоні проектам;
- відсутність надійної системи страхування інвестицій.

В даний час потрібно не тільки підвищити ефективність використання дефіцитних бюджетних коштів, а й посилити роль інших джерел фінансування інноваційного процесу:

кредитних ресурсів комерційних банків, страхових організацій, страхових фондів, а також зарубіжних кредитів та інвестицій. Здійснити це можна тільки при зміні практики господарювання. Щоб залучити комерційні банки і страхові організації до кредитування інновацій, доцільно, наприклад, зменшити ставку податку на прибуток, одержуваний від реалізації проектів.

Таким чином, одним з основних завдань держави є створення сприятливих економічних умов в регіонах для інвесторів.

На наш погляд, проведене дослідження, спрямоване на вирішення проблем залучення та підвищення ефективності використання інвестиційних ресурсів в регіонах, дозволяє вирішити деякі проблеми поліпшення регіонального інвестиційного клімату. Це означає, що регіональні підприємства мають запас «міцності» для поліпшення існуючого виробництва, однак без потужних інноваційних потоків, у т.ч. спрямованих на виробництво інноваційної або нової продукції в регіоні, цієї проблеми не вирішити.

Слід зазначити, що основною метою впровадження інноваційної продукції найчастіше є комерційний результат. Виробник прагнути збільшити обсяг продажів, так як частка цього фактора в економічному результаті, як правило, основна. Однак сам факт збільшення обсягів виробництва, у тому числі і за рахунок інноваційних заходів, має ряд економічних наслідків, що виявляються за межами промислового регіону.

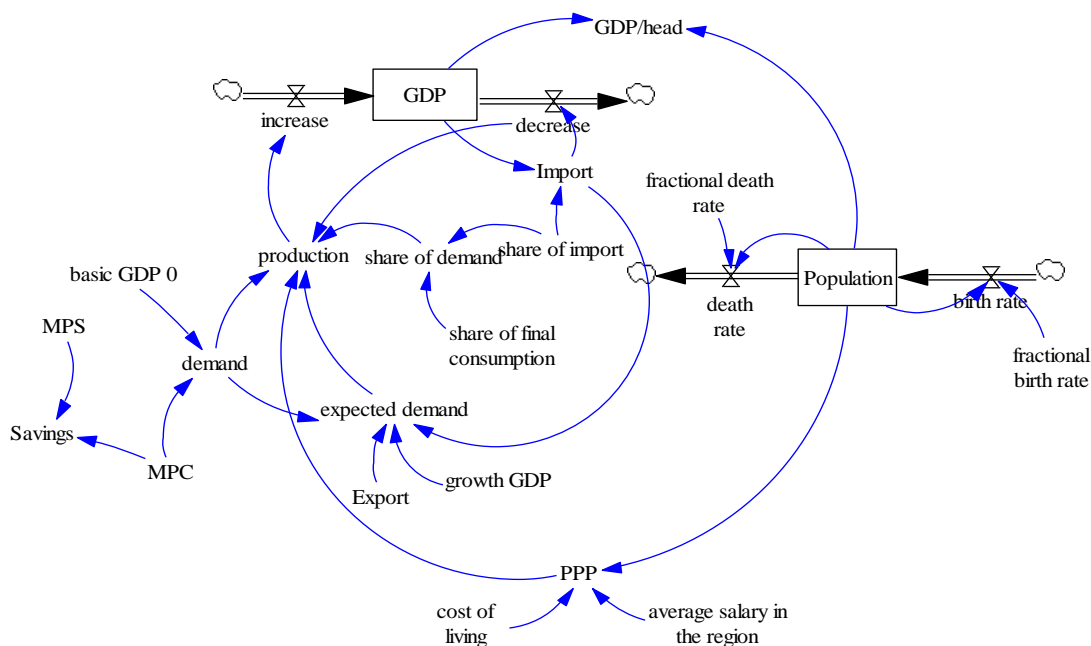

Рис. 2. Діаграма потоків моделі регіональних інноваційних процесів України (соціально-економічний блок)

Трансформація зростання обсягів виробництва в конкретні показники поліпшення життєвих умов населення та розвитку регіональної економіки значною мірою йде через такий канал, як зростання маси і середньої величини заробітної плати в сфері виробництва. Спостерігається зростання обсягів бюджетних і соціальних виплат. Саме зростання грошових доходів у результаті додаткового випуску продукції забезпечує розширення споживчого попиту на товари і послуги, що стимулює збільшення регіонального виробництва в наступному циклі. (рис. 2)

При розрахунках економічної ефективності, зокрема – додаткового продукту, слід враховувати, що підприємства одночасно знімають з виробництва застарілі вироби, що до податкового законодавства вносяться зміни, що не всі підприємства здатні дати стійке

зростання обсягів, так як займають ніші, де темпи зростання споживання невеликі, але саме споживання все ще необхідно.

Слід зазначити, що метою інновацій може бути не тільки зростання обсягів виробництва, а й зниження витрат, оновлення асортименту з метою утримання займаного сектора ринку.

Таким чином, економічні результати від здійснення інновацій в значно більшому ступені проявляються поза рамками підприємства, регіону, задовольняючи інтереси суспільства і держави.

Висновок. Отже, підводячи підсумок потрібно зазначити, що найбільший ефект від впровадження інновацій у регіоні досягається виключно за умов комплексності, тобто поєднанні та одночасної реалізації всіх напрямів інноваційного розвитку регіону. При цьому принципами, покладеними в основу стратегії регіонального інноваційного розвитку повинні бути:

- узгодженість при визначенні державних та регіональних інноваційних пріоритетів;
- комплексний підхід до формування інноваційної політики регіону;
- пріоритетність розвитку науково-освітнього потенціалу;
- формування конкурентоспроможного інноваційного середовища з розвинутою інфраструктурою;
- цільова мобілізація наявних ресурсів (людських, природних, фізичних, організаційних, фінансових) на пріоритетних напрямках та проектах. [5]

Перспективами подальших досліджень за проблемою повинна бути можливість вивчення переваг та недоліків різних інструментів стимулювання та заохочення інновацій в регіоні відносно умов української економіки, дослідження можливості використання подібних інструментів для заохочення інноваційності серед підприємств регіонів, а також вивчення інструментів, які використовуються українською владою на цьому етапі для стимулювання інноваційності.

Список використаної літератури

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Електрон. текстові данні – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
 2. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.02 №40-IV
 3. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16.07.1999 року №991 – XIV
 4. Манцевич Ю.М. Стратегічний інструментарій інноваційного розвитку регіонів України / Ю.М. Манцевич, А.М.Рубцов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2013-38.pdf>
 5. Осипов В.М. Інноваційні фактори розвитку регіону: проблеми та перспективи / В.М.Осипов, А.М. Грезіна. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2011/No1/165-169.pdf>
- Стаття надійшла до редакції 20.10.2014.

T. Nikolenko

INNOVATION PRIORITIES FORMATION OF THE REGIONS DEVELOPMENT

This article presents the study of regional innovation processes; it is determined that further economic development of Ukrainian regions is possible only on the basis of innovations. It is proved that the regions should benefit from the experience of developed countries towards the implementation of innovation policies and be exporters rather than importers of innovation. It is determined that the regional innovation strategy, based on the principles of the use of national capacities in science, technology and manufacturing and taking into account current international trends, national interests and national security requirements, should be the basis of rapid and intense growth of the regional economy.

It is stated that the greatest economic competitiveness is achieved in regions where all branches of government, educational institutions, industry and civil society work in synergy with each other. The results of the analysis show that the regional innovation policy is aimed at creating a favorable economic climate for innovation processes in the region and is the link between the sphere of academic science and production tasks. It is designed to ensure social, economic, organizational and legal conditions for the formation and effective use of scientific and technological potential to provide entrance to the global market for goods and services.

The analysis allowed to define a number of conditions that must be met in order to achieve success in the formation of the regional innovation strategy of Ukraine; it is stated that the transition to an innovative type of development and strengthening of the knowledge economy in the context of reforms implementation directed on gradual crisis overcoming is logical. This course will promote consolidation of national intellectual capacity at an appropriate level and obtaining starting points for a brand new development of Ukrainian regions in the social and economic aspects.

To determine the probability scenarios of regional innovation and investment process macroeconomic efficiency achievement the systemic and dynamic model of innovation processes is proposed, as far as it is impossible to create a universal model that takes into account all peculiarities. On the basis of modeling, it was determined that the main perspectives that the region can expect as a result of innovative activity can be summarized as such basic factors as increased employment in the region, income growth in the region, reducing the border of poverty, increasing the additional revenues to local budgets and social funds.

As a result of this research, it was determined that the greatest effect of innovation implementation in the region is achieved only in terms of comprehensive approach that consists in combining and simultaneous implementation of all directions of region's innovative development; principles underlying the strategy of regional innovation development are highlighted.

УДК 339.922

Н. В. Балабанова

ОЦІНКА РІВНЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Стаття присвячена дослідженню особливостей розвитку інтеграційних процесів на регіональному рівні та оцінці рівня торговельної взаємодії країн в межах окремих інтеграційних об'єднань світу.

Ключові слова: *торговельна інтеграція, НАФТА, АСЕАН, ЄС, експорт, імпорт, ВВП, внутрішньо регіональна торгівля, індекс симетричної торговельної інтроверсії, індекс диверсифікації експорту.*

Основними тенденціями, що характеризують розвиток світової економіки, є глобалізація та регіоналізація, що охоплюють всі її сфери: міжнародну торгівлю, рух капіталу, робочої сили, знань та інформації. Об'єктивним змістом зазначених тенденцій виступає економічна інтеграція, що передбачає зростання цілісності світової економіки. На регіональному рівні інтеграція здійснюється у формі господарсько-політичного об'єднання економік країн-учасників інтеграційних угод, на глобальному - за допомогою створення систем багатостороннього регулювання, спрямованого на лібералізацію міжнародних економічних відносин.

Розвиток регіональної економічної інтеграції, що набув значної активізації в сучасних умовах, виступає одним з факторів, що визначають характер торговельно-економічної співпраці в світі.